

Får behöver hanteras i många sammanhang: vid gruppering, vägning, klippning, avmaskning, flyttning till bete och slakt och så vidare. En smidig hantering är säker och stressfri för både människorna och djuren. Hanteringen av djuren blir lättare när man förstår deras naturliga beteende. Fåret är ett flykt- och flockdjur, vilket innebär att får inte trivs ensamma och njuter inte speciellt av att bli hanterade, med undantag för vissa mycket tama individer som är vana vid detta. Genom att utnyttja djurens naturliga beteende kan djuren hanteras och flyttas smidigt. Exempelvis ska man tänka på om det finns något långs transportrutterna som kan skrämna fåren, till exempel fladdrande plastpåsar, arbetsmaskiner eller knutar, bakom vilka djuret inte kan se. Som flockdjur följer fåret flockens ledare. Det blir lättare att flytta flocken när man hittar det så kallade ledarfåret och utnyttjar detta.

Fårens sinnen

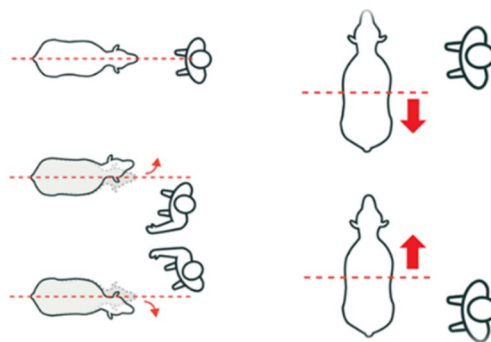
Vid hanteringen ska man komma ihåg djurens goda sinnen. Får har en mycket god hörsel. Fårets hörselområde är 100–40 000 Hz, där som människans hörselområde är 1 000–4 000 Hz. Får hör alltså höga frekvenser bättre än människan, men låga frekvenser sämre än människan. Får är rädda för höga och plötsliga ljud. Det bästa hörselområdet är 8 000 Hz. Förutom en god hörsel har får ett mycket brett synfält, om dock ett dåligt djupseende. Synfältet kan vara nästan 360 grader beroende på mängden ull på fårets huvud och bogar. Eftersom fårets djupseende är dåligt, stannar djuren lätt för att undersöka och stirra, eftersom det är svårt för dem att uppfatta detaljerna. Fårens stora synfält är begränsat så att de inte kan se rakt bakåt, vilket gör att de kan vara lättskrämda för ljud och rörelser som kommer bakifrån. Får rör sig gärna mot ljuset. De försöker undvika skuggor och skarpa kontrastskillnader mellan ljus och mörkt. Förutom hörseln och synen har fåren ett bra luktsinne som hjälper dem att undersöka omgivningen och välja föda. Med hjälp av luktsinnet kan de också uppfatta situationer där en artfrände är rädd eller brunstig. Fåret utsöndrar spårsubstanser, feromoner, i blodet och urinen. Därför ska man i hanteringssituationen sträva efter att arbeta stressfritt och undvika onödig rädsla hos djuren, eftersom fåren känner lukten av föregångarens ”panikpiss eller -avföring”. Också feromonerna som utsöndras vid brunst utsöndras i urin och avföring.

Utnyttja ditt eget kroppsspråk vid förflyttning av får

I hanteringen av får utnyttjas djurets balanslinje och flyktområde. Balanslinjen och flyktområdet är osynliga områden som man kan uppfatta när man rör sig omkring fåret. Vissa djur flyr redan när man tar ett steg närmare dem, medan andra släpper dig väldigt nära. Denna reaktion avslöjar djurets flyktområde, eller skyddsområde, som det har skapat för sig självt. Flyktområdet är mycket individuellt. Tama djur har knappt något flyktområde. En annan synlig reaktion är att djuret ändrar riktning när du rör dig bredvid det. Detta ger information djurets balanslinjer. Undvik dock att gå bakom djuret.

Detta sker när du rör dig på balanslinjerna:

- När du befinner dig på axellinjen bakom balanslinjen rör sig fåret framåt.
- När du befinner dig på axellinjen framför balanslinjen rör sig fåret sannolikt bakåt.
- Du kan styra fårets gångriktning med hjälp av balanslinjen i fårets längdriktning. När du befinner dig på fårets vänstra sida går fåret till höger. På motsvarande sätt rör sig fåret till vänster när du befinner dig på dess högra sida.

Hjälpmedel

Vid hanteringen av får kan man använda olika slags hjälpmedel, såsom **vallhund, käpp eller krok** samt **grimma och rep**. Hjälpmedlen används för att skapa ett tryck för fåren som de undviker. Man bör i förväg öva på att använda trycket på rätt sätt och i rätt tid. Får kan också lockas med mat.

Många fårgårdar använder en vallhund i arbetena på gården. Med en väldresserad hund som arbetar tillsammans med hundföraren minskar behovet av mänskligt arbete avsevärt. När man använder en hund utnyttjar man dess instinktiva rovdjursbeteende. Hjälpmiddel att skaffa och dressera en arbetshund kan fås till exempel hos vallhundsföreningen Suomen paimenkoirayhdistys.

Käppen som används i hanteringen kan till exempel vara en snöstake. Käppen används inte för att slå, utan för att skapa ett tryck som fåret väjer för. Med hanteringskroken kan man plocka ut ett enskilt får ur flocken genom att placera kroken runt fårets hals, varvid man får ett stadigt grepp om djuret.

Man bör lära sig hur får leds i gramma och även lära ut detta till fåren. När man använder gramma är det inte meningen att dra djuret för att det ska röra på sig, utan att dra endast lite, vilket skapar ett tryck för fåret, och sedan släppa trycket så snart fåret rör på sig. Fåret lär sig att när det rör sig mot trycket, så försvinner det.

Att locka med mat är ett säkert sätt att hantera och förflytta får, bara man kommer ihåg att belöna djuren. Fåren följer alltså maten när de vet att de verkligen får den som belöning. I stora flock måste man tänka på arbets säkerheten: fårflocken kan rusa omkring människan på ett mycket okontrollerat sätt.

Hanteringssystem

Ett välfungerande hanteringssystem är av största vikt. Valet av hanteringssystem inleds med fördel genom att kartlägga behovet och den tillgängliga budgeten. På valet inverkar hur ofta och var (i fårhus/på betet) fåren hanteras samt hur mycket arbetskraft som står till förfogande. Med en liten flock kan det räcka med några lösa stängsel som används för att till exempel samla ihop fåren eller leda dem från en plats till en annan. Med en stor flock kan hanteringen av fåren bli mycket arbetsam om det inte finns tillräckliga system för detta. I bästa fall sparar ett bra hanteringssystem både tid och pengar, underlättar det fysiska arbetet och minimerar djurens upplevda stress i en situation som är främmande för dem. Dessutom inträffar det färre olycksfall när hanteringen löper smidigt och utrustningen/redskapen är säkra för djuren. När hanteringssystemet fungerar bra rör sig djuren gärna i den önskade riktningen, vilket underlättar arbetet. Med hjälp av ett tydligt system och återkommande hantering hittar man rutinerna för arbetet, djuren vänjer sig vid hanteringen och lär sig rutinerna och arbetet blir belönande.

Priserna på hanteringssystem varierar mycket. Med de förmånligaste alternativen talar man om en kostnad på ett par tusen euro (våg och stängsel). Med högre kravnivå stiger priset till 3 000–6 000 euro. Om man också skaffar digital tilläggsutrustning ligger priset på 10 000–15 000 euro. Det viktigaste är dock att systemet är lämpligt med tanke på behoven och användningen på gården.

Praktiska tips:

1. Samla ihop fåren med stängsel.
2. Anlägg en ränna eller en "tratt" till grinden till vågen. I rännans bakdel kan man använda ett stopp för att förhindra att djuren backar.
3. Led djuren några gånger genom rännan, utan grindar. Då vänjer de sig snabbt vid rännan, som blir en bekant plats för dem och i fortsättningen rör de sig lättare där.
4. En person eller hund leder in djuren i rännan.
5. Någon annan väger, antecknar och släpper djuren fria.
6. Efter vågen kan djuren separeras ytterligare till exempel genom att sortera dem i två grupper med hjälp av stängsel eller avskiljare. Om fåren inte kan separeras kan de märkas med olika märkningsfärger och sorteras.

Varför ska man satsa på djurhanteringen?

Balans mellan djur och människa. För att samarbetet ska fungera måste fåret och ägaren respektera varandra. Fåret väjer och ger plats och stängas inte. Tilliten mellan fåren och ägaren gör att fåren slappnar av, varvid de också lär sig att stå ut med hanteringen. När det finns tillit sänks stressnivån hos såväl fåret som ägaren.

Mindre stress, friskare djur. Stress ökar rastlösheten och oron hos både djuret och vårdaren. Stress försämrar djurets immunförsvar > sjukdomsfrekvensen ökar och tillväxten och avkastningen minskar. Tackornas mjölkproduktion minskar när adrenalinet förhindrar frisättning av oxytocin från hjärnbihaget.

Lugna djur, färre olyckor. Med oroliga djur är risken för skador och felaktiga hanteringstekniker större. Att till exempel dra djuret på ullen orsakar smärta, kontusioner och blåmärken som även orsakar skada på skinnen. Att dra djuret på ullen är förbjudet enligt djurskyddslagen.